

Dziecko i dzieciństwo w powojennej Polsce (1944-1956)

Popularnonaukowe streszczenie projektu (w języku polskim)

(Należy podać cel projektu, opisać jakie badania realizowane będą w projekcie oraz podać powody podjęcia danej tematyki badawczej - maksymalnie jedna strona maszynopisu)

Na zdjęciach i w fragmentach kronik filmowych z pierwszych lat powojennych widać dzieci: ponure, uśmiechnięte, ubrane lepiej lub gorzej, grające w klasy na ruinach, idące do szkoły, wychodzące z kościoła, zbierające stonkę. Obrazy dzieci mówią wiele, jednak nie mówią wszystkiego o dzieciństwie tamtych lat.

Celem prezentowanego projektu jest zbadanie sytuacji dzieci w Polsce bezpośrednio po II wojnie światowej. Do jej opisania prowadzić będą dwa istotne etapy badań. Pierwszy etap będzie polegał na przanalizowaniu w systematyczny sposób działań władz państwowych dotyczących dzieci, a także tego, w jaki sposób funkcjonowały instytucje sprawujące opiekę nad dziećmi. Ich analiza będzie możliwa dzięki dokumentacji działania państwowych instytucji, prasie i literaturze poświęconej sprawom opieki i wychowania. Oprócz przebiegu samych działań istotny będzie ich kontekst społeczny i kulturowy, którego poznanie pozwoli wypracować definicję „dzieciństwa”. Drugi etapem, najważniejszym z punktu widzenia nowatorskich metod prowadzenia badań, będzie poznanie perspektywy dziecka, której zbadanie będzie możliwe dzięki materiałom wytworzonym przez dzieci w badanym okresie, czyli w latach 40. i 50 XX w. Do materiałów tych należą m.in. rysunki dziecięce, dzienniki, korespondencja oraz zeszyty szkolne, a także inne, bardziej przypadkowe wytwory dziecięce, takie jak rymowanki zapisane na tylnej stronie okładki zeszytu. Ponieważ historycy kultury sporadycznie sięgają do tego rodzaju źródeł, moim celem będzie nie tylko zebranie i wykorzystanie zgromadzonych źródeł, lecz także opracowanie narzędzi metodologicznych, przydatnych podczas opracowywania tego typu źródeł. Dopiero nałożenie dziecięcego filtra na wypracowaną definicję dzieciństwa pozwoli zobaczyć sytuację dziecka w powojennej Polsce w sposób całościowy, który może powiedzieć więcej nie tylko o katalogu dziecięcych zabaw i codziennych zajęć, ale również o cielesnym, materialnym czy emocjonalnym doświadczeniu dzieciństwa. Perspektywa zapośredniczona w wytworzonych przez dzieci materiałach może pozwolić na dostęp do przeszłości niedostępnej w inny sposób.

Okres od roku 1944 do roku 1956 wydaje się szczególnie ze względu na płynność przechodzenia od wojny do pokoju, trudno bowiem jednoznacznie wskazać moment zakończenia działań wojennych. Okres ten jest również interesujący z perspektywy historii politycznej, bowiem w tym okresie PPR, a później PZPR umacniało swoją władzę w Polsce. W moim przekonaniu czas ten jest również niezwykle interesujący dla badań nad historią dzieciństwa, które wpisują się w szerszy obraz przemian społecznych i obyczajowych. W dotychczasowych badaniach wskazywano bowiem przede wszystkim na dzieci jako ofiary wojny, które wkrótce po jej zakończeniu stały się ofiarami nowego totalitaryzmu – czy to cierpiąc bezpośrednio, czy też na skutek aresztowania kogoś bliskiego lub będąc poddawany indoktrynacji. Nie kwestionując zasadności takiej diagnozy, uważam, że warto zwrócić uwagę na przemiany zachodzące w tym okresie, których źródeł nie należy upatrywać wyłącznie lub bezpośrednio w ideologii rządzącej partii. Konieczność zarobkowej pracy kobiet była zarówno skutkiem niedoborów spowodowanych wojną, jak i planem dynamicznej industrializacji kraju. W związku z tym konieczne stało się budowanie nowych przedszkoli, żłobków i szkół, ale także instytucji opieki pozaszkolnej, takich jak świetlice, domy kultury, ogródki jordanowskie. Powstanie tych instytucji skutkowało natomiast koniecznością zatrudnienia nauczycieli i wychowawców, którzy mieli codzienny kontakt z dziećmi. W tych codziennych kontaktach, w ciasnych mieszkaniach i na podwórkach powojennej Polski performowane było dzieciństwo, o którym dziś wiadomo niewiele, ponieważ okres ten, podobnie jak zjawisko, które kryje się pod hasłem „PRL”, sprowadzone zostało do kilku stereotypowych haseł. Przedstawiony projekt ma na celu podjęcie próby wydobywania z przeszłości głosu dzieci. Głosu, który nie tylko pozwoli opisać sytuację i sposób postrzegania dzieciństwa, ale być może pozwoli dowiedzieć się czegoś nowego o powojennej rzeczywistości. Również tej „dla dorosłych”, z poematu Adama Ważyka.